DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2022.12.6
УДК 343.36

Антон Юрійович ***СОБЧУК***
аспірант, Київський університет права НАН України
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7857-1418

ПРАВО НА ЗАХИСТ У ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ ТА МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ, ЮРИСДИКЦІЯ ЯКИХ ВИЗНАНА УКРАЇНОЮ

Зазначено, що для встановлення змісту права на захист необхідно дослідити інтерпретацію права на захист у практиці національних судів. Визначено перелік основних обставин, які розглядались ЄСПЛ в рішеннях проти України у контексті порушення права на захист. Наголошено на невичерпності обставин, які можуть становити порушення права на захист, які є результатом судового розсуду; судовий розсуд стосується повноважень судді приймати рішення на основі своєї індивідуальної оцінки, керуючись принципами справедливості та закону. Визначено, що наслідки суддівського розсуду визначаються його відповідністю вимогам закону, мотивованості, справедливості та об'єктивності.

Ключові слова: *право на захист, практика національних судів, міжнародні судові установи, юрисдикція, правосуддя, судовий розсуд, рішення ЄСПЛ*

ВСТУП

Порушення права на захист неодноразово становило предметом досліджень науковців. Водночас це не виключає доцільності подальших наукових досліджень у цій сфері передусім з огляду на дискусійність окремих положень. Крім цього, необхідно взяти до уваги недостатність наукового розроблення окремих питань, зокрема співвідношення кримінально-правового та кримінального процесуального розумінь права на захист та їх розмежування для встановлення ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК, зарубіжного досвіду правових наслідків порушення права на захист, особливостей суб'єктивних ознак кримінального правопорушення порушення права на захист. Враховуючи викладене, ці питання потребують додаткової уваги.

З огляду на викладене **МЕТА** статті – визначення основних обставин, які розглядались Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) в рішеннях проти України у контексті порушення права на захист.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано такі методи, як аналіз та синтез, порівняння, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Забезпечення права на захист регламентовано нормами національного процесуального права. Проте доцільно погодитись з думкою О. Петришина про те, що «*Текст формальних джерел права не може претендувати на абсолютну вичерпність правого регулювання: можуть виникати ситуації, які не охоплюються дією чинних правових приписів, але потребують правового регулювання, адже формалізоване право завжди має залишати відповідний автономний простір, сферу свободи, в якій учасники відносин можуть самостійно визначити моделі своєї поведінки, але при виникненні спірної ситуації саме суд має визначити конкретне правило, на підставі якого вирішуватиметься спір*» [1]. Оскільки саме практика судів втілює в життя положення законодавства, то на нашу думку, для встановлення змісту права на захист необхідно дослідити інтерпретацію права на захист у практиці національних судів. Крім цього, відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують у розгляді справ Конвенцію з прав людини та практику ЄСПЛ як джерело права, що зумовлює потребу у дослідженні положень про порушення права на захист у практиці ЄСПЛ.

За результатами вивчення рішень національних судів – постанов Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду (ККС ВС) встановлено, що ККС ВС надав оцінку як порушенню права на захист у таких випадках:

1) проведення слідчої дії (огляду місця події, пред'явлення для впізнання) за участю неповнолітнього без залучення його законного представника або захисника [2, 3];

2) розгляд справи в апеляційному порядку за відсутності засудженого, який на час скоєння злочину був неповнолітньою особою, та його захисника [4, 5];

3) незабезпечення участі захисника на всіх стадіях судового провадження стосовно особи, засудженої за вчинення особливо тяжких злочинів, зокрема під час перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами [6];

4) розгляд в апеляційному суді апеляційної скарги прокурора, в якій ставиться питання про погіршення становища засудженого, за відсутності останнього, або за відсутності підсудного, який перебуває під вартою, також його захисника, який раніше не брав участі в цьому кримінальному провадженні [7-9];

5) судовий розгляд у апеляційному суді розпочато без з'ясування, чи належно повідомлені про дату і час розгляду провадження засуджений та його захисник, проведення судового засідання в суді апеляційної інс-

© А.Ю. СОБЧУК, 2022

танції без участі захисника, якого не було належно повідомлено про засідання, зокрема у тих випадках, коли суд необґрунтовано залишає без уваги клопотання сторони захисту про відкладення судового засідання [10-14];

6) проведення судового засідання в суді першої або апеляційної інстанції за участі особи, яка внаслідок психічних вад не здатна повною мірою реалізувати свої права, за відсутності захисника, або відсутність перевірки необхідності забезпечення обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні стосовно осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад нездатні повною мірою реалізувати свої права [15-17];

7) перевірка в суді питання з вручення обвинуваченому пам'ятки про його права та обов'язки, однак нез'ясування, чи є зрозумілими йому його права та обов'язки і, у разі необхідності, нероз'яснення їх [18, 19];

8) залишення апеляційним судом поза увагою того факту, що адвокат всупереч вимогам закону зайняв у справі позицію, яка погіршує становище підзахисного, всупереч його волі або не підтримав у справі позиції підзахисного з метою покращення його становища [20-23];

9) обмеження засудженого у можливості реалізувати свободу на вільний вибір захисника своїх прав в апеляційному перегляді, що виявилось у не належному реагуванні в суді апеляційної інстанції на прояви суперечок між обвинуваченим та його захисником, або нез'ясування думки засудженого щодо реалізації його права на захист за участю конкретного захисника [24-26];

10) проведення оперативно-розшукового заходу, який має ознаки допиту, під час якого не повідомлено обвинувачених про їх процесуальний статус та не роз'яснено їх права [27];

11) використання у кримінальному провадженні як доказів зізнавальних показань обвинувачених, які надано у порядку, передбаченому Кодексом України про адміністративні правопорушення, за відсутності доступу до захисника [28];

12) позбавлення обвинуваченого можливості одержувати допомогу перекладача, спілкуватися в суді рідною мовою, отримувати копії судових рішень у перекладі рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє [29, 30];

13) порушення вимог п. 2 ч. 1 ст. 50 Кримінально процесуального кодексу (КПК) стосовно того, що повноваження захисника мають вважатися підтвердженими, якщо на додаток до документа, передбаченого п. 1 (свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю), захисник надав хоча б один з документів, передбачених п. 2 ч. 1 цієї статті (ордер або договір із захисником або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги) [31, 32];

14) відсутність захисників у проведенні впізнання обвинувачених свідками за фотографіями за відсутності доказів їх повідомлення захисників про час та місце проведення цієї слідчої дії становить порушення права на захист, що має наслідком недопустимість як доказу протоколу вказаної слідчої дії [33].

На підставі викладеного порушення права на захист у практиці національних судів можна охарактеризувати так.

Передусім слід наголосити на невичерпності обставин, які можуть становити порушення права на захист, які є результатом судового розсуду. Судовий розсуд стосується повноважень судді приймати рішення на основі своєї індивідуальної оцінки, керуючись принципами справедливості та закону. На нашу думку, доцільно погодитись з Л.К. Байрачною та Т.І. Бондар, які зазначають, що «наслідки суддівського розсуду визначаються його відповідністю вимогам закону, мотивованості, справедливості та об'єктивності. Суддівський розсуд по суті виноситься у вигляді судових ухвал: рішень, вироків, судових наказів, апеляційних ухвал (постанов) тощо» [34].

Оцінювання вчинення тієї чи іншої слідчої або процесуальної дії як порушення права на захист здійснюється і ґрунтується на її відповідності положенням КПК, а саме: **1) ст. 52 КПК** стосовно обставин, за яких участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою. Зокрема, це кримінальні провадження стосовно особливо тяжких злочинів, провадження до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років; осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права; осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, стосовно реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи; осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, − з моменту прийняття відповідного процесуального рішення; у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості – з моменту ініціювання укладення такої угоди; **2) ст.ст. 41-50 КПК** – в частині права на вільний вибір захисника або залучення захисника за призначенням, щодо реалізації прав та обов'язків захисника, зокрема у частині підтвердження повноважень захисника; **3) ч. 2 ст.ст. 46, 49, 53 КПК** – проведення слідчих, інших процесуальних дій за відсутності захисника, незважаючи на волеявлення підозрюваного стосовно його присутності; **4) ст.ст. 47, 54 КПК** – стосовно оцінки розбіжностей у процесуальних позиціях захисника та підзахисного, ненадання оцінки ефективності або, навпаки, пасивності, захисту; **5) ст. 111, ч. 3 ст. 323 КПК** – неповідомлення захисника, обвинуваченого про час і місце проведення судового засідання; **6) ч. 3 ст. 42 КПК** – у частині дотримання прав підсудного користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави; **7) ч. 3 ст. 87 КПК** – у частині оцінювання порушення права на захист як істотного порушення прав людини, яке обумовлює недопустимість доказу.

Зазначені порушення права на захист можна класифікувати за стадією кримінального провадження:

1) ті, які вчиняються на стадії досудового розслідування (наприклад, недопуск захисника для участі у слідчій дії; невжиття заходів для залучення захисника в

участі слідчій дії тощо);

2) які вчиняються на стадії судового розгляду (наприклад, неповідомлення судом обвинуваченого та/або захисника про судове засідання; ненадання оцінки розбіжностям у процесуальних позиціях захисника та підзахисного тощо);

3) які можуть бути вчинені незалежно від стадії кримінального провадження (невжиття заходів для встановлення обставин, які є підставою для обов'язкової участі захисника тощо).

Крім цього, у низці випадків національні суди, аналізуючи обставини на предмет їх оцінки як порушення права на захист, посилались на практику ЄСПЛ. Як зазначалось у попередньому підрозділі, право на захист у Конвенції з прав людини закріплено у контексті права на справедливий суд. У п. 1. цієї статті закріплено право на справедливий і відкритий розгляд справ у цивільному та кримінальному провадженнях, а також за наявності певних обставин – у провадженнях про адміністративні правопорушення. П.п. 2, 3 містять положення стосовно проваджень у кримінальних справах, а саме закріплюють презумпцію невинуватості та «гарантують мінімальний набір прав кожному, хто обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення».

Будь-який виняток стосовно реалізації цього права має бути чітко визначено, а його застосування має бути строго обмежено в часі. Ці принципи є особливо актуальними у справах з обвинуваченнями у вчиненні тяжких злочинів, бо саме у випадку, коли особі загрожує найсуворіше покарання, демократичні суспільства мають максимально можливою мірою забезпечувати її право на справедливий судовий розгляд (рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини» (Salduz v. Turkey), п. 54). Вищезазначені принципи права на захист і права не свідчити проти себе відповідають загальновизнаним міжнародним стандартам прав людини, які є основними складниками поняття справедливого судового розгляду та раціональна суть яких пов'язана, зокрема, із захистом обвинуваченого від свавільного тиску органів влади. Вони також сприяють попередженню помилок у здійсненні правосуддя та досягненню цілей ст. 6 Конвенції, особливо дотриманню принципу рівності між органами слідства чи прокуратури та обвинуваченим (див. згадане вище рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини»(Salduz v. Turkey), п, 53, рішення у справах «Биков проти Росії» (Bykov v. Russia) [ВП], заява № 4378/02, п. 92, 10 березня 2009 р., з подальшими посиланнями, і «Піщальніков проти Росії» (Pishchalnikov v. Russia), заява № 7025/04, п. 68, від 24 вересня 2009 р.). Право не свідчити проти себе передбачає, зокрема, що у кримінальній справі сторона обвинувачення, намагаючись довести вину обвинуваченого, не може використовувати докази, здобуті всупереч волі обвинуваченого за допомогою методів примусу чи пригнічення (рішення у справі «Яллох проти Німеччини» (Jalloh v. Germany) [ВП], заява № 54810/00, п. 100, ECHR 2006-IX)» [35].

Серед рішень, в яких ЄСПЛ висловлював міркування стосовно права на захист, значну частку займають ті, в яких **порушується питання стосовно моменту набуття особою статусу підозрюваного, з якого особа власне і набуває права на захист** та який обумовлює застосування гарантій ст. 6 Конвенції з прав людини. Зокрема, у практиці ЄСПЛ цей момент трактується як часовий проміжок, з якого органи досудового розслідування мають достатні підстави підозрювати цю особу у причетності до злочину, а не з моменту офіційного надання/визнання такого статусу. Ця позиція відображена у рішеннях: «Ушаков та Ушакова проти України» (Ushakov and Ushakova v. Ukraine) від 18 червня 2015 р., заява № 10705/12; «Собко проти України» (Sobko v. Ukraine) від 17 грудня 2015 р., заява № 15102/10; «Євген Петренко проти України» (Yevgeniy Petrenko v. Ukraine) від 29 січня 2015 р., заява № 55749/08; «Огороднік проти України» (Ogorodnik v. Ukraine) від 5 лютого 2015 р., заява № 29644/10; «Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine) від 21 квітня 2011 р., заява № 42310/04.

ВИСНОВКИ

Отже, перелік основних обставин, які розглядались ЄСПЛ в рішеннях проти України у контексті порушення права на захист охоплює:

1) момент набуття особою статусу підозрюваного, з якого особа власне набуває права на захист;

2) оцінку відмови від захисника;

3) неповідомлення сторони захисту про проведення судового засідання;

4) обмеження права особи на вільний вибір захисника;

5) недостатній час, який був у заявника для ознайомлення з матеріалами справи, та неналежне, на думку підзахисного, представлення його інтересів.

Підсумовуючи викладене зауважимо, що на відміну від оцінювання порушення права на захист за національним кримінальним законодавством, відповідно до якого порушення права на захист є підставою для визнання доказів недопустимими, що зі свого боку може мати наслідком виправдання підсудного, у практиці ЄСПЛ порушення права на захист розглядається виключно через призму його впливу на загальну справедливість провадження, тобто не має абсолютного характеру. Проте практика ЄСПЛ, будучи джерелом права, становить для національних судів засіб тлумачення порушення права на захист за національним законодавством відповідно до положень Конвенції про захист прав.

Список використаних джерел

1. Петришин О. Судова практика як джерело права в Україні: проблеми теорії. *Право України.* 2016. № 10. С. 20-28.

2. Постанова ККС ВС від 01.03.2018 р у справі № 760/13866/15-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72642008

3. Постанова ККС ВС від 23.10.2018 р. у справі № 158/2313/15-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/77393408

4. Постанова КК ВС від 19.06. 2018 р. у справі № 444/430/16-к. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963597

5. Постанова ККС ВС від 19.03.2019 р. у справі № 592/9692/17 (провадження № 51-5358км18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80681497

6. Постанова ККС ВС від 13.12.2018 р. у справі № 1-34/03. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78750763

7. Ухвала ККС ВС від 19.03.2019 р. у справі № 1-59/2010 (провадження № 51-5562км18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80716249
8. Постанова КС ВС від 27.06.2018 р. у справі № 203/133/17 URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75149563
9. Постанова ККС ВС від 31.01.2019 р. у справі № 489/2741/17 URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79616457
10. Постанова ККС ВС від 12.03.2019 р. у справі № 127/2548/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/80521833
11. Постанова ККС ВС від 14.03.2019 р. у справі № 223/452/17 URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/805558294
12. Постанова ККС ВС Суду від 20.03.2019 року у справі № 748/350/16-к (провадження № 51-5429км18).URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80681503
13. Постанова ККС ВС від 22.11.2018 р. у справі № 367/2029/17 (провадження № 51-3214км18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78129794
14. Постанова ККС ВС від 25.09.2018 р. у справі № 444/2348/16-к URL: reyestr.court.gov.ua/Review/76812102
15. Постанова ККС ВС від 15.05.2018 у справі № 698/677/15-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74121048
16. Постанова ККС ВС від 31.01.2019 р. у справі №186/1252/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684816
17. Постанова Верховного Суду від 10.01.2019 року у справі № 656/234/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/79173863
18. Постанова ККС ВС від 10.04.2019 року у справі № 444/797/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81234917
19. Постанова ККС ВС від 21.03. 2019 р. у справі № 353/627/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80751587
20. Постанова КК ВС від 13.02.2018 р. у справі № 425/915/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72243746
21. Постанова від 13.03.2018 року у справі № 360/2367/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72850708
22. Постанова від 08.11.2018 року у справі № 489/3209/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/7780139
23. Постанова ККС ВС від 21.06.2018 р. у справі № 748/1061/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74963670
24. Постанова ККС ВС від 28.02.2019 р. у справі № 330/2292/14-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80304865
25. Постанова ККС ВС від 07.02.2019 року у справі № 332/1777/14-к. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/80017586
26. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях (справах). Київ, 2019. 36 с.
27. Постанова ККС ВС від 24.05.2018 р. у справі № 332/2781/15-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74409389
28. Постанова КК ВС від 26.02 2019 р. у справі № 734/117/15-к .URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80178614
29. Постанова ККС ВС від 22.05.2018 р. у справі № 740/1347/16-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74440195
30. Постанова КС ВС від 12.02.2019 у справі №754/4282/16-к URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79883009
31. Постанова ККС ВС від 06.02.2018 р. у справі № 752/11464/16-к.URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72150999
32. Постанова ККС ВС від 13.12.2018 року у справі № 760/17411/17 URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78627281
33. Постанова ККС ВС від 20.06. 2019 р. у справі № 607/12579/17-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82636244
34. Байрачна Л. К., Бондар Т. І. Суддівський розсуд як інструмент забезпечення справедливості судочинства. Прикарпатський юридичний вісник. № 6. 2021. С. 22-27. URL pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/960
35. Рішення ЄСПЛ у справі «Ушаков та Ушакова проти України» (Ushakov and Ushakova v. Ukraine) від 18 червня 2015 року, заява № 10705/12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a89#Text

References

1. Petryshyn O. Judicial practice as a source of law in Ukraine: problems of theory. *Law of Ukraine.* 2016. No. 10. pp. 20-28 (in Ukrainian).
2. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated March 1, 2018 in case No. 760/13866/15-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72642008 (in Ukrainian).
3. Resolution of the CCS of the Supreme Court of October 23, 2018 in case No. 158/2313/15-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/77393408 (in Ukrainian).
4. Resolution of the CC of the Supreme Court of June 19. 2018 in case No. 444/430/16-k. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963597 (in Ukrainian).
5. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated March 19, 2019 in case No. 592/9692/17 (proceedings No. 51-5358km18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80681497 (in Ukrainian).
6. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated 13.12.2018 in case No. 1-34/03. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78750763 (in Ukrainian).
7. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated March 19, 2019 in case No. 1-59/2010 (proceedings No. 51-5562km18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80716249 (in Ukrainian).
8. resolution of the Supreme Court of Justice dated June 27, 2018 in case No. 203/133/17 URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75149563 (in Ukrainian).
9. Resolution of the CCS of the Supreme Court of January 31, 2019 in case No. 489/2741/17 URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/79616457 (in Ukrainian).
10. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated March 12, 2019 in case No. 127/2548/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/80521833 (in Ukrainian).
11. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated March 14, 2019 in case No. 223/452/17 URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/805558294 (in Ukrainian).
12. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated March 20, 2019 in case No. 748/350/16-k (proceedings No. 51-5429км18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80681503 (in Ukrainian).
13. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated November 22, 2018 in case No. 367/2029/17 (proceedings No. 51-3214км18). URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78129794 (in Ukrainian).
14. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated September 25, 2018 in case No. 444/2348/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/76812102 (in Ukrainian).
15. Resolution of the Supreme Court of Appeals Committee dated May 15, 2018 in case No. 698/677/15-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74121048 (in Ukrainian).
16. Resolution of the CCS of the Supreme Court dated January 31, 2019 in case No. 186/1252/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684816 (in Ukrainian).
17. Decision of the Supreme Court dated January 10, 2019 in case No. 656/234/17. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/79173863 (in Ukrainian).

18. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated April 10, 2019 in case No. 444/797/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81234917 (in Ukrainian).
19. Resolution of the CCS of the Supreme Court of 21.03. 2019 in case No. 353/627/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80751587 (in Ukrainian).
20. Resolution of the CC of the Supreme Court of February 13, 2018 in case No. 425/915/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72243746 (in Ukrainian).
21. Resolution dated March 13, 2018 in case No. 360/2367/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72850708 (in Ukrainian).
22. Resolution dated November 8, 2018 in case No. 489/3209/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/7780139 (in Ukrainian).
23. Resolution of the CCC of the Supreme Court dated June 21, 2018 in case No. 748/1061/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74963670 (in Ukrainian).
24. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated February 28, 2019 in case No. 330/2292/14-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80304865 (in Ukrainian).
25. Resolution of the CCS of the Supreme Court of February 7, 2019 in case No. 332/1777/14-k URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/80017586 (in Ukrainian).
26. Review of the judicial practice of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court regarding the provision of the right to defense in criminal proceedings (cases). Kyiv, 2019. 36 p. (in Ukrainian).
27. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated May 24, 2018 in case No. 332/2781/15-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74409389 (in Ukrainian).
28. Resolution of the CC of the Supreme Court of February 26, 2019 in case No. 734/117/15-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80178614 (in Ukrainian).
29. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated May 22, 2018 in case No. 740/1347/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74440195 (in Ukrainian).
30. Resolution of the SC of the Supreme Court of February 12, 2019 in case No. 754/4282/16-k URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79883009 (in Ukrainian).
31. Resolution of the Supreme Court of Appeals of Ukraine dated February 6, 2018 in case No. 752/11464/16-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72150999 (in Ukrainian).
32. Resolution of the Supreme Court of Justice of Ukraine dated December 13, 2018 in case No. 760/17411/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78627281 (in Ukrainian).
33. Resolution of the Central Committee of the Supreme Court dated June 20. 2019 in case No. 607/12579/17-k. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82636244 (in Ukrainian).
34. Bairachna L.K., Bondar T.I. Judicial discretion as a tool for ensuring the justice of the judiciary. *Carpathian Legal Bulletin*. No. 6. 2021. pp. 22-27. URL pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/960 (in Ukrainian).
35. Decision of the ECHR in the case "Ushakov and Ushakova v. Ukraine" (Ushakov and Ushakova v. Ukraine) dated June 18, 2015, application No. 10705/12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a89#Text (in Ukrainian).

Anton SOBCHUK
postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7857-1418

THE RIGHT TO PROTECTION IN THE PRACTICE OF NATIONAL COURTS AND INTERNATIONAL JUDICIAL INSTITUTIONS WHOSE JURISDICTION IS RECOGNIZED BY UKRAINE

It is noted that in order to establish the content of the right to defense, it is necessary to study the interpretation of the right to defense in the practice of national courts. The list of the main circumstances that were considered by the European Court of Human Rights in the decisions against Ukraine in the context of the violation of the right to defense was determined. The inexhaustibility of the circumstances that may constitute a violation of the right to defense, which are the result of judicial discretion, is emphasized; judicial discretion refers to the judge's power to make decisions based on his individual judgment, guided by principles of justice and law. It was determined that the consequences of judicial discretion are determined by its compliance with the requirements of the law, motivation, justice and objectivity.

According to the results of the study of the decisions of national courts - resolutions of the CCS of the Supreme Court, it was established that the CCS of the Supreme Court gave an assessment as a violation of the right to defense in the following cases: conducting an investigative action; consideration of the case in the appellate procedure in the absence of the convicted person, who was a minor at the time of the crime, and his lawyer; failure to ensure the participation of a defense attorney at all stages of court proceedings against a person convicted of committing particularly serious crimes, including during the review of court decisions based on newly discovered circumstances; consideration in the court of appeals of the prosecutor's appeal, in which the question is raised about the deterioration of the condition of the convicted person, in the absence of the latter, or in the absence of the defendant who is in custody, as well as his defender, who had not previously participated in this criminal proceeding; the trial in the appeals court was started without finding out whether the convicted person and his defense attorney were properly notified of the date and time of the hearing, holding a hearing in the appeals court without the participation of the defense attorney who was not properly notified of the hearing, including in those cases when the court unreasonably ignores the request of the defense party to postpone the court session; holding a trial in a court of first instance or appellate instance with the participation of a person who, due to mental disabilities, is unable to fully exercise his rights, in the absence of a defense attorney, or the absence of verification of the need to ensure the mandatory participation of a defense attorney in criminal proceedings against persons who, due to mental or physical disabilities defects are not able to fully realize their rights.

Keywords: *the right to protection, practice of national courts, international judicial institutions, jurisdiction, justice, judicial discretion, decisions of the European Court of Human Rights*